
MONOGRAFIE EKONOMICZNE

KARTELE
W POLITYCE
KONKURENCJI
UNII EUROPEJSKIEJ

ZBIGNIEW JURCZYK

Wydawnictwo C. H. Beck

MONOGRAFIE EKONOMICZNE

ZBIGNIEW JURCZYK • KARTELE W POLITYCE KONKURENCJI
UNII EUROPEJSKIEJ

Polecamy nasze publikacje:

B. Pęczalska

OCHRONA KONKURENCJI

Prawo dla Firm

T. Skoczny

USTAWA O OCHRONIE KONKURENCJI I KONSUMENTÓW

Duże Komentarze Becka

A. Powałowski

LEKSYKON PRAWA KONKURENCJI

Encyklopedie i Leksykony

J. Szwaja (red.)

**USTAWA O ZWALCZANIU NIEUCZCIWEJ KONKURENCJI.
KOMENTARZ**

Komentarze Becka

Legalis
System Informacji Prawnej

www.sklep.beck.pl

[Kup książkę](#)

KARTELE W POLITYCE KONKURENCJI UNII EUROPEJSKIEJ

ZBIGNIEW JURCZYK

WYDAWNICTWO C.H. BECK
WARSZAWA 2012

[Kup książkę](#)

Redaktor prowadzący:
Magdalena Cymerska

Pierwsze wydanie książki zostało w całości sfinansowane
przez Wyższą Szkołę Bankową we Wrocławiu.

© **Wydawnictwo C.H. Beck 2012**

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Marta Świerk
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-3522-3

ISBN e-book 978-83-255-3523-0

[Kup książkę](#)

Spis treści

Wykaz skrótów	IX
Bibliografia	XI
Wstęp	1
Rozdział I. Zagadnienia ekonomiczne polityki konkurencji ...	15
1. Przesłanki wprowadzenia polityki konkurencji	15
2. Polityka konkurencji a podstawowe modele konkurencji	18
3. Konkurencja zdolna do działania jako wzorzec konkurencji efektywnej.....	28
4. Czynniki konkurencji efektywnej w poglądach szkoły chicagowskiej	35
5. Konkurencja efektywna w teorii rynków spornych	42
6. Wpływ poglądów szkoły chicagowskiej na politykę konkurencji	45
7. Tradycyjne ujęcie barier w polityce konkurencji	52
8. Bariery w teorii rynków spornych	61
9. Wzorzec konkurencji chroniony na unijnym rynku wewnętrznym	63
Podsumowanie	66
Rozdział II. Cele polityki konkurencji	67
1. Spór wokół celów polityki konkurencji	68
2. Wielorakość celów polityki konkurencji – podejście strukturalne	70
3. Jeden cel polityki konkurencji – podejście efektywnościowe ..	75
4. Pojęcie efektywności jako głównego celu	79
5. Przewaga jednego celu	81
6. Krytyka koncepcji jednego celu	83
7. Zmiany w standardach analizy antymonopolowej	85
8. Unijne cele polityki konkurencji	88
9. Cele polityki konkurencji w okresie <i>Post-Chicago Antitrust</i>	94
Podsumowanie	105

Rozdział III. Współpraca i konkurencja przedsiębiorstw w warunkach oligopolu	107
1. Cel działania oligopolu	107
2. Modele oligopolu	111
2.1. Statyczne modele oligopolu	112
2.2. Dynamiczne modele oligopolu	117
3. Metody koordynacji zachowań rynkowych w oligopolu	124
3.1. Metody unikania konkurencji	125
3.2. Czynniki utrudniające wspólną politykę cenową	127
3.3. Bezpośrednie metody ustalania cen	129
3.4. Pośrednie metody kształtowania cen	131
4. Oligopolistyczna dominacja na rynku	137
Podsumowanie	141
Rozdział IV. Geneza polityki kartelowej w Europie i w Unii Europejskiej	143
1. Okres pierwszych karteli w Europie	143
2. Problem kartelu w teorii ekonomii	144
3. Początki prawa i polityki kartelowej	147
4. Podstawy wprowadzenia polityki kartelowej w Europie po II wojnie światowej	153
Podsumowanie.....	156
Rozdział V. Charakterystyka porozumień kartelowych	157
1. Pojęcie i typy porozumień kartelowych	157
2. Główne cechy i skutki porozumień kartelowych	162
3. Strukturalne aspekty działania kartelu	173
3.1. Lokalizacja karteli	173
3.2. Liczba członków i długość życia kartelu	175
4. Zasady organizacji i zarządzania	179
4.1. Organizacja współpracy	179
4.2. Skrytość działania	185
4.3. Wymiana informacji	187
4.4. Źródła niestabilności kartelu	190
4.5. Zabezpieczanie się przed oszukiwaniem	191
4.6. Przyczyny upadku kartelu	195
Podsumowanie	197
Rozdział VI. Prawne podstawy polityki kartelowej Unii Europejskiej	199
1. Zasady generalne	199

2. Porozumienia horyzontalne i wertykalne	210
3. Prawne kryteria zakazu porozumień kartelowych	215
4. Relacje pomiędzy unijnym prawem konkurencji a przepisami państw członkowskich	218
5. Koncepcja wpływu na handel między państwami członkowskimi jako kryterium stosowania unijnego prawa konkurencji	223
5.1. Zasady ogólne – zakres regulacji	224
5.2. Przesłanki spełniające	229
5.2.1. Koncepcja handlu między państwami członkowskimi	230
5.2.2. Pojęcie „może wywoływać”	231
5.2.3. Koncepcja odczuwalności	239
5.2.4. Terytorialny zasięg kryterium wpływu na handel	244
5.2.5. Porozumienia i praktyki przedsiębiorstw mających siedziby w krajach trzecich	247
6. Zasada <i>de minimis</i> w porozumieniach kartelowych	250
7. Program łagodzenia kar jako instrument walki z kartelami	256
8. Postępowanie ugodowe z członkami kartelu oraz prawo do odszkodowania	275
9. Międzynarodowa współpraca państw i Unii Europejskiej w walce z kartelami	278
Podsumowanie	280
Rozdział VII. Zwalczanie porozumień kartelowych w praktyce decyzyjnej i orzeczeniach unijnych organów antymonopolowych	281
1. Prawne i ekonomiczne zasady polityki kartelowej	281
2. Zbieżności i różnice pomiędzy porozumieniami horyzontalnymi a porozumieniami wertykalnymi	288
3. Prawne oraz ekonomiczne przesłanki i aspekty naruszenia przepisów kartelowych	292
3.1. Zakres pojęcia „porozumienia między przedsiębiorstwami”	292
3.2. Podmiotowy zakres współpracy i odpowiedzialności za naruszenia	296
3.3. Formy koordynacji	303
3.3.1. Porozumienie – umowa	304
3.3.2. Decyzje związków przedsiębiorstw	308
3.3.3. Pojęcie „praktyki uzgodnione”	310

4. Oznaczenie rynku	319
5. Cel lub skutek antykonkurencyjny jako przesłanki zakazu kartelu	321
6. Wpływ na rynek – waga naruszenia	327
7. Udział w nielegalnym naruszeniu	334
8. Współsprawca lub współnik naruszenia	337
9. Pojęcie kontekstu prawno-ekonomicznego	341
10. Porozumienie a wspólna pozycja dominująca	343
11. Praktyki kartelowe ograniczające konkurencję	345
11.1. Bezpośrednie i pośrednie ustalanie cen	345
11.2. Pozacenowe warunki handlowe	353
11.3. Dyskryminacja cenowa	355
11.4. Ograniczenie lub kontrola produkcji – kartel kryzysowy	356
11.5. Podział rynków	359
11.6. Uzgodniona odmowa sprzedaży – wspólny bojkot	362
11.7. Wspólny zakup i wspólna sprzedaż	365
11.8. Wspólny marketing	370
11.9. Kartel przetargowy	372
11.10. Kartel działający za pośrednictwem związku przedsiębiorstw	375
12. Wymiana informacji pomiędzy przedsiębiorstwami	378
13. Rola dowodów ekonomicznych w postępowaniach kartelowych	388
13.1. Podział dowodów	388
13.2. Klasyfikacja dowodów ekonomicznych	390
13.3. Wykorzystanie modeli ekonomicznych	391
13.4. Prawne znaczenie dowodów ekonomicznych	394
13.5. Ocena zachowań paralelnych	397
13.6. Sądowa ocena dowodów pośrednich	402
Podsumowanie	407
Zakończenie	409
Indeks rzeczowy	423

Wykaz skrótów

DOJ	Amerykański Departament Sprawiedliwości
ECN	Europejska Sieć Konkurencji
EOG	Europejski Obszar Gospodarczy
ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
GATT	Układ Ogólny w sprawie Handlu i Cel
ICN	Międzynarodowa Sieć Konkurencji
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
SN	Sąd Najwyższy
SPI	Sąd Pierwszej Instancji
TEWG	Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
TWE	Traktat ustanawiający Wspólnoty Europejskie
TWEWWiS	Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali
UE	Unia Europejska
WE	Wspólnoty Europejskie
Zb.Orz.	Zbiór Orzeczeń

Bibliografia

- A. Ablaser-Neuhuber, R. Plank*, Vertical Agreement and EU Competition Law, GLOBAL Competition Review. The European Antitrust Review, 2009, Section 2.
- D. Abreu, D. Pearce, E. Stacchetti*, Optimal cartel equilibria with imperfect monitoring, Journal of Economic Theory 1986, Nr 39.
- J. Almunia*, First Cartel Decision under Settlement Procedure – Introductory Remarks, European Commission Speech, Bruksela 2010.
- G. Amato*, Antitrust and the Bounds of Power, Oxford 1997.
- P. Areeda, D. Turner*, Predatory Pricing and Related Practices under Section 2 of the Sherman Act., Harvard Law Review 1975, vol. 88.
- R. Axelrod*, The Evolution of Cooperation, Nowy Jork 1984.
- W.J. Baer, T. Frazer, L. Gyselen*, Cartel prosecution around the world, Global Competition Law Handbook 2004, Nr 5.
- J. Bain*, Barriers to New Competition, Cambridge 1956.
- Barriers to Entry and Exit in Competition Policy. A Report by London Economics for the Office of Fair Trading, Londyn 1994.
- J.B. Baker*, A Preface to Post-Chicago Antitrust, [w:] *A. Cucinotta, R. Pardolesi, R.J. Van Den Bergh* (red.), Post-Chicago developments in Antitrust Law, Northampton, Massachusetts 2002.
- W.J. Baumol, R.D. Willig*, Fixed Cost, Sunk Cost, Entry Barriers and Sustainability of Monopoly, Quarterly Journal of Economics 1981, vol. 96.
- W.J. Baumol*, Contestable Markets: An Uprising in the Theory of Industrial Structure, American Economic Review 1982, vol. 72.
- W.J. Baumol, J. Panzar, R. Willig*, Contestable Markets and the Theory of Industrial Structure, Nowy Jork 1982.
- W.J. Baumol, R. Willig*, Contestability: Developments since the Book, Oxford Economic Papers 1986, vol. 38.
- W.J. Baumol, A.S. Blinder*, Economics, Principles And Policy, Nowy Jork 1988.
- J.P. Benoit, V. Krishna*, Dynamic duopoly: Prices and quantities, Review of Economic Studies 1987, Nr 54.
- R.J. Van den Bergh*, Modern industrial organization versus old fashioned european competition law, European Competition Law Review 1996, Nr 2.
- R.J. Van den Bergh, P.D. Camesasca*, European Competition. A Comparative Perspective, Oksford–Nowy Jork 2002.
- R.J. Van den Bergh*, The difficult reception of economics analysis in European Competition Law, [w:] *A. Cucinotta, R. Pardolesi, R.J. Van Den Bergh* (red.), Post-Chicago Developments In Antitrust Law, Northampton, Massachusetts 2002.

- J. Bertrand*, *Theorie mathématique de la richesse sociale*, Journal des Savants 1883, vol. 67.
- A.S. Blinder*, Can the Production Smoothing Model of Inventory Behavior Be Saved?, *Quarterly Journal of Economics* 1986, vol. 101.
- R.H. Bork*, *The Antitrust Paradox*, Nowy Jork 1993.
- D.F. Broder*, *A guide to US Antitrust Law*, Londyn 2005.
- Y. Brozen*, *Concentration, Mergers, and Policy*, Nowy Jork 1982.
- P. Buccirossi, G. Spagnolo*, Antitrust Policy in the presence of leniency programs. *Revue des droits de la concurrence* 2006, Nr 4.
- T. Calvani*, What Is The Objective of Antitrust?, [w:] *T. Calvani, J. Siegerd* (red.), *Economic Analysis and Antitrust Law*, Boston–Toronto 1990.
- J.A. Carlson*, The Production Lag, *American Economic Review* 1973, vol. 63.
- E.H. Chamberlin*, *The Theory of Monopolistic Competition*, Cambridge 1933.
- J.M. Clark*, Towards a Concept of Workable Competition, *American Economic Review* 1940, vol. 30.
- R. Coase*, The New Institutional Economics, *American Economic Review* 1988, vol. 88.
- W. Comanor, T. Wilson*, Advertising, Market Structure and Performance, *Review of Economics and Statistics* 1967, vol. 49.
- E. Combe, C. Monnier*, Fining cartels: Over-enforcement by the EC Commission?, *Concurrence* 2009, Nr 4.
- Competition Laws. Dokumenty on Politics and Society in the Federal Republic Germany, Bonn 1990.
- J.M. Connor*, Global Cartels Redux: The Amino Acid Lysine Antitrust Litigation (1996), [w:] *J.E. Kwoka, Jr. L.J. White* (red.), *The Antitrust Revolution. Economics, Competition, and Policy*, Nowy Jork–Oxford 2004.
- J.M. Connor*, The Great Global Vitamins Conspiracy: Sanctions and Deterrence, *Concurrence*. *Revue des droits de la concurrence* 2006, Nr 4.
- J.M. Connor*, The Great Global Vitamins Conspiracy: Sanctions and Deterrence, *American Antitrust Institute* 2006, Nr 22.
- A. Cournot*, *Recherches sur les principes mathématiques de la theorie des richesses*, Nowy Jork 1838.
- M. Cousin*, La concurrence potentielle: Réflexion sur le traitement juridique d'une variable économique, *Concurrences*. *Revue des droits de la concurrence* 2007, Nr 1.
- D.A. Crane*, Chicago, Post-Chicago, and Neo-Chicago, *University Chicago Law Review* 2009, vol 76.
- M.A. Dausies*, *Prawo Gospodarcze Unii Europejskiej*, Warszawa 1999.
- H. Demsetz*, Barriers to Entry, *American Economic Review* 1982, vol. 72.
- A. Dixit*, The role of investment in entry deterrence, *Economic Journal* 1989, vol. 95.
- E. Elhaage*, Harvard, Not Chicago: Which Antitrust School Drives Recent U.S. Supreme Court Decisions?, *Competition Policy International* 2007, vol. 3.
- M. Eswaran*, Cartel Unity over Business Cycle, *Canadian Journal of Economics* 1997, vol. 30/3.
- A. Fornalczyk*, *Biznes a ochrona konkurencji*, Kraków 2007.

- E.M. Fox, L.A. Sullivan*, Antitrust Retrospective and Prospective: Where Are We Coming From? Where Are We Going? *New York University Law Review* 1987, vol. 62.
- M. Furse, S. Nash*, *The Cartel Offence*, Oxford 2004.
- D.J. Gerber*, *Law and Competition in Twentieth Century Europe*, Oxford–Nowy Jork 1998.
- P.A. Geroski, J. Schwalbach*, *Barriers to Entry and Intensity of Competition in European Markets*, Bruksela 1989.
- R. Gertner*, Dynamic duopoly with price inertia, [w:] *R. Schmalensee, R. Willig* (red.), *Handbook of Industrial Organization*, vol. 1, Amsterdam 1992.
- R. Gilbert*, Mobility barriers and the value of incumbency, [w:] *R. Schmalensee, R. Willig* (red.), *Handbook of Industrial Organization*, North-Holland 1989.
- D.G. Goyder*, *EC Competition Law*, Oxford 2003.
- E. Green, R. Porter*, Noncooperative Collusion under Imperfect Price Information, *Econometrica* 1984, Nr 52.
- D.R. Graham, D.P. Kaplan, D.S. Sibley*, Efficiency and Competition in the Airline Industry, *Bell Journal of Economics* 1983, vol. 14.
- R.L. Hall, C.J. Hitch*, *Price theory and business behavior*, Oxford Economic Papers 1939, Nr 2.
- Hard core cartels, OECD, Paryż 2000.
- G.A. Hay*, Production, Price, and Inventory Theory, *American Economic Review* 1970, vol. 60.
- G.A. Hay*, Oligopoly, Shared Monopoly and Antitrust Law, [w:] *T. Calvani, J. Siegfried* (red.), *Economic Analysis and Antitrust Law*, Boston–Toronto 1990.
- B.F. Hoselitz*, International Cartel Policy, *The Journal of Political Economy* 1947, vol. LV.
- H. Hovenkamp*, Antitrust Policy After Chicago, *Michigan Law Review* 1985, vol. 84.
- H. Hovenkamp*, *Antitrust*, St. Paul 1993.
- H. Hovenkamp*, *Federal Antitrust Policy: The Law of Competition and Practice*, St. Paul 1994.
- H. Hovenkamp*, *The Antitrust Enterprise. Principle and Execution*, Cambridge, Massachusetts, Londyn 2005.
- H. Hovenkamp*, Harvard, Chicago, and Transaction Cost Economics in Antitrust Analysis, *Antitrust Bulletin* 2010, vol. 55.
- How The Chicago School Overshot the Mark: The Effect of Conservative Economic Analysis on U.S Antitrust, (red.) *R. Pitofsky*, Oxford–Nowy Jork 2008.
- K. Hüschelltrath, J. Weigand*, *Fighting Hard Core Cartels*, Discussion Paper, Centre European Research, Mannheim 2010.
- Information Exchange Between Competitors under Competition Law, Background Paper, OECD, Paryż 2011.
- A. Italianer*, Trends in Cartel Enforcement and Policy, referat wygłoszony przez Dyrektora Generalnego Dyrekcji do Spraw Konkurencji na konferencji ICN, Istanbul 2010.
- E. James*, *Historia myśli ekonomicznej XX wieku*, Warszawa 1958.

- M.R. Joelsen*, An International Antitrust Primer, A Guide to the Operation of United States European Union and Other Key Competition Laws in the Global Economy, The Netherlands 2006.
- A. Jones, B. Sufrin*, EC Competition Law, Text, Cases, and Materials, Oxford 2001.
- Z. Jurczyk*, Wybrane zagadnienia polityki konkurencji, Warszawa 2004.
- Z. Jurczyk*, Kartele w prawie Unii Europejskiej, Prawo Spółek 2001, Nr 5.
- A. Jurkowska-Gomułka*, [w:] Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Orzecznictwo Tom 1: Orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z lat 1962–1989, Warszawa 2004.
- A. Jurkowska-Gomułka*, Najważniejsze doktryny sądów Unii Europejskiej w sprawach konkurencji po 1 maja 2004 r., [w:] *A. Jurkowska-Gomułka, (red.)* Orzecznictwo sądów wspólnotowych w sprawach konkurencji w latach 2004–2009, Warszawa 2010.
- N. Kaldor*, Market Imperfection and Excess Capacity, *Economica* 1935, vol. 2.
- A.D. Kaplan, J.B. Dirlam, R.F. Lanzillotti*, Pricing in Big Business: A Case Approach, Waszyngton 1958.
- L. Kaplow, C. Shapiro*, Antitrust, Harvard Law School Cambridge, Discussion Paper 2007, Nr 575.
- C. Kaysen, D.E. Turner*, Antitrust Policy, Cambridge 1959.
- B. Klimczak*, Mikroekonomia, Wrocław 1995.
- S.Ch. Kolm*, Le Liberalisme Moderne, Paryż 1984.
- P. Kotler*, Marketing, Warszawa 1999.
- W.E. Kovacic*, The Modern Evolution of US, Competition Policy Enforcement Norms 2003, vol. 71.
- N. Kroes*, Tackling cartel – a never – ending task, referat wygłoszony na konferencji “Anti-Cartel Enforcement: Criminal and Administrative Policy”, Brasilia 8 październik 2009, Press Releases Speech, Bruksela 2009.
- K.U. Kühn, X. Vives*, Information exchange among firms and their impact on competition, Bruksela–Luksemburg 1995.
- R. Lande, H. Marvel*, The Three Types of Collusion: Fixing Prices, Rivals, and Rules, *Wisconsin Law Review* 2000, vol. 6.
- D.S. Landes*, The Unbound Prometheus: Technological Change and Industrial Development in Western Europe from 1750 to Present, Cambridge 1972.
- W.M. Landes, R.A. Posner*, Market Power in Antitrust Cases, *Harvard Law Review* 1981, vol. 94.
- H. Leibenstein*, Allocative Efficiency vs. X-efficiency, *American Economic Review* 1966, vol. 56.
- M. Lieberman*, The Learning Curve and Pricing in the Chemical Processing Industries, *Rand Journal of Economics* 1984, vol. 15.
- R. Liefmann*, Kartele, Konzerne und Trusts, Stuttgart 1924.
- M.C. Levenstein, V.Y. Suslow*, Contemporary International Cartels and Developing Countries: Economic Effects and Implications for Competition Policy, *Antitrust Law Journal* 2004, vol. 71 (3).
- M.C. Levenstein, V.Y. Suslow*, What Determines Cartel Success? *Journal of Economic Literature* 2006, vol. XLIV.

- J.E. Lopatka, W.H. Page*, Microsoft, monopolization, and network externalities: some uses and abuses of economic theory in antitrust decision making, *The Anitrust Bulletin* 1995, summer.
- B. Majewska-Jurczyk*, *Dominacja w polityce konkurencji Unii Europejskiej*, Wrocław 1998.
- M. Malawski, A. Wieczorek, H. Sosnowska*, *Konkurencja i kooperacja. Teoria gier w ekonomii i naukach społecznych*, Warszawa 1997.
- E.S. Mason*, *Economic Concentration and The Monopoly Problem*, Cambridge Massachusetts 1957.
- J. Markham*, The Nature and Significance of Price Leadership, *American Economic Review* 1951, Vol. 41.
- S. Martin*, *Industrial Economics. Economics Analysis and Public Policy*, New Jersey 1994.
- L. McGowan*, *The Antitrust Revolution in Europe – Exploring the European Commission's Cartel Policy*, Cheltenham UK, Northampton, MA, USA 2010.
- P.J. McNulty*, Economic Theory and the Meaning of Competition, *The Quarterly Journal of Economics* 1968, vol. 82, Nr 4.
- P.S. Mehta, S.J. Ewenett*, Briefing Paper, Evolution of Competition Policy & Law, CUTS International 2006, Nr 6.
- L. Metzler*, Factors Governing the Length of Inventory Cycles, *Review of Economic and Statistic* 1949, Nr 29.
- Monopoly and Competition and their Regulation, *E.H. Chamberlin* (red.), Londyn 1954.
- M. Monti*, Why should we be concerned with cartels and collusive behaviour?, [w:] *Fighting Cartels – why and how?*, Göteborg 2001.
- A. Noga*, *Dominacja a efektywna konkurencja*, Warszawa 1993.
- Objectives and Instruments of Industrial Policy: Comparative Study, OECD, Paryż 1975.
- M.J. Osborne, C. Pitchik*, Cartels, profits and excess capacity, *International Economic Review* 1978, Nr 28.
- S. Peltzman*, The Gains and Losses From Industrial Concentration, *Journal of Law and Economics*, University of Chicago Press 1977, vol. 20.
- L.C. Peppers, D.G. Bails*, *Managerial Economics*, New Jersey 1987.
- A. Pera, V. Auricchio*, Consumer Welfare, Standard of Proof and The Objectives Competition Policy, *European Competition Journal* 2005.
- V. Porter*, *Strategia konkurencji*, Warszawa 1992.
- R.A. Posner*, *Antitrust Law: An Economic Perspective*, Chicago-Londyn, 1976.
- R.A. Posner*, *The Chicago School of Antitrust Analysis*, University of Pennsylvania Law Review 1979, vol. 127.
- R.A. Posner*, *Economic Analysis of Law*, Boston 1986.
- R.A. Posner*, *The Theory of Monopoly*, [w:] *T. Calvani, J. Siegerd*, (red.) *Economic Analysis and Antitrust Law*, Boston-Toronto 1990.
- Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Orzecznictwo T. 1: Orzeczenia ETS z lat 1962–1989. Opracowanie: A. Jurkowska, T. Skoczny*, Warszawa 2004.
- Projekt Wytycznych na temat analizy rynku oraz określania znaczącej pozycji na rynku. Komisja Wspólnot Europejskich*, Bruksela 2001.

- J. Prokop*, Proces of dominant-cartel formation, *International of Industrial Organization* 1999, vol. 17.
- J. Prokop*, Problem kartelizacji gałęzi o strukturze oligopolistycznej, [w:] *D. Kopycińska* (red.), Wybory konsumentów i przedsiębiorstw w teorii i praktyce, Katedra Mikroekonomii, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009.
- J. Prokop*, Heterogeneous Cartels – Formation and Stability, [w:] *D. Kopycińska* (red.), *Economic Challenges of Contemporary World*, Szczecin 2010.
- M. Rainelli*, *Ekonomia przemysłowa*, Warszawa 1996.
- D.M. Raybold, A. Firth*, *Law of Monopolies*, Londyn 1990.
- Recent Developments, Trends, and Milestones In The Antitrust Division's Criminal Enforcement Program, Department of Justice, Washington 2007.
- Report on the Objectives of Unilateral Conduct laws, Assessment of Dominance/Substantial Market Power, and State-Created Monopolies, ICN, The 6th Annual Conference of the ICN, Moskwa 2007.
- J. Robinson*, *Economics of Imperfect Competition*, Londyn 1933.
- J. Robinson*, What Is Perfect Competition?, *The Quarterly Journal of Economics* 1934, vol. 49, Nr 1.
- J. Robinson*, The Impossibility of Competition, *E.H. Chamberlin* (red.), *Monopoly And Competition And Their Regulation*, Londyn 1954.
- F. Rosati*, Echanges d'informations et autres comportements coordonnés: Pour une théorie de l'entente. *Revue des droits de la concurrence* 2008, Nr 4.
- J.T. Rosch*, Antitrust Law Enforcement, What To Do About The Current Economics Cacophony?, Federal Trade Commission, Waszyngton 2009.
- P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus*, *Economics*, Nowy Jork 1989.
- F.M. Scherer, D. Ross*, *Industrial Market Structure and Economic Performance*, Boston 1990.
- T.J. Schleiherr*, The US Suprem Court's Use of Post-Chicago Antitrust Theory in Eastman Kodak v. Image Technical Services: Implications for Marketing Practice. *Journal of Public & Marketing* 1997, vol. 16, Nr 2.
- I.L. Schmidt, B. Rittaler*, A Critical Evaluation of The Chicago School of Antitrust Analysis, Dordrecht 1989.
- G. Schmoller*, Das Verhältnis der Kartelle zum Staate, 116 Shriften des Vereins für Socialpolitik, 1906.
- J. Schumpeter*, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Nowy Jork 1950.
- M.W. Schwartz, R.J. Reynolds*, Contestable Markets: An Uprising in the Theory of Industry Structure: Comment", *American Economic Review* 1983, vol. 73.
- C. Shapiro*, Theories of oligopoly behavior, [w:] *R. Schmalensee, R. Willig*, (red.) *Handbook of Industrial Organization*, vol. I, Amsterdam 1992.
- T.C. Shelling*, *The Strategy of Conflict*, Cambridge 1960.
- W. Shepherd*, Contestability vs. Competition, *American Economic Review* 1984, vol. 74.
- N. Singh, X. Vives*, Price and quantity competition in differentiated duopoly, *Rand Journal of Economics* 1984, Nr 15.
- M. Slade*, Strategic Pricing Models and Interpretation of price-War Data, *European Economic Review* 1990, vol. 34.

- A. Smith*, An Inquiry into The Nature and Causes of the Wealth of Nations, Londyn 1937.
- S. Sosnick*, A Critique of Concept of Workable Competition, Quarterly Journal of Economics 1958, vol. 72.
- D.F. Spulber*, Regulation and Market, Cambridge 1989.
- P. Sraffa*, The Laws of Returns Under Competition Conditions, The Economic Journal 1926, vol. 36, Nr 12.
- G.J. Stigler*, The Extent and Bases of Monopoly, American Economic Review 1942, vol. 32.
- G.J. Stigler*, A theory of oligopoly, Journal of Political Economy 1964, vol. 72.
- G.J. Stigler*, The Organization of Industry, Chicago-Londyn 1983.
- J.E. Stiglitz*, Whither Socialism? Cambridge 1994.
- G.W. Stocking, M.W. Watkins*, Cartels or Competition?, Nowy Jork 1948.
- P. Sweeney*, Demand under conditions of oligopoly, Journal of Political Economy 1939, vol. 47.
- G. Symeonidis*, The effect of competition. Cartel Policy and the Evolution of Strategy and Structure in British Industry, Cambridge, Massachusetts, Londyn 2002.
- J. Tirole*, The Theory of Industrial Organization, Cambridge, Massachusetts, Londyn 2003.
- C. Veljanowski*, Cartel Fines in Europe; Law, Practice and Deterrence, World Competition 2007, vol. 30.
- J. Vickers, D. Hay*, The Economics of Market Dominance, Oxford 1987.
- G. Urban*, Market Share Rewards to Pioneering Brands: An Empirical Analysis and Strategic Implication, Management Sciences 1986, Nr 32.
- Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów, komentarz, *A. Stawicki, E. Stawicki* (red.), Warszawa 2011.
- R. Ware*, Inventory Holding as a Strategic Weapon to Deter Entry, *Economica* 1985, vol. 52.
- C.C. Weizsäcker*, A welfare analysis of barriers to entry, *Bell Journal of Economics* 1980, vol. 11.
- R. Whish*, Fighting cartels: The legal meaning of conspiracy, [w:] *Fighting Cartels – Why and How?*, Göteborg 2001.
- R.D. Willig*, Merger Analysis, Industrial Organization Theory and Merger Guidelines, *Brooking Papers on Economic Activity. Microeconomics*. The Brooking Institution 1991.
- E. Wiszniewska*, Granice kartelowo-prawne ważności licencji patentowych, Warszawa 1991.
- W. Wrzosek*, Funkcjonowanie rynku, Warszawa 1998.
- Wytyczne dotyczące zwalczania zmów przetargowych, OECD, Paryż 2009.
- Zakaz Porozumień Ograniczających Konkurencję I, Urząd Antymonopolowy, Warszawa 1996.

Sprawozdania Komisji Europejskiej dotyczące konkurencji

- 1st Report on Competition Policy 1971, Bruksela-Luksemburg 1972.
- XIVth Report on Competition Policy 1984, Bruksela-Luksemburg 1985.

XXVIth Report on Competition Policy 1996, Bruksela–Luksemburg 1997.
XXVIIth Report on Competition Policy 1997, Bruksela–Luksemburg 1998.
XXVIIIth Report on Competition Policy 1998, Bruksela–Luksemburg 1999.
XXXVIII Sprawozdanie Komisji dotyczące polityki konkurencji za 2008, Bruksela–Luksemburg 2009.
Commission Staff Working Document accompanying the Report From The Commission on Competition Policy 2009, Bruksela, czerwiec 2010.

Europa-Press Releases i inne

Press Releases, Bruksela 10.12.2003.
Press Releases, Bruksela 29.11.2006.
Press Releases, Bruksela 5.12.2007.
Press Releases, Bruksela 8.7.2009.
Press Releases, Bruksela 13.4.2011.
Global Competition Review, 7.4.2006 r.
Reuters, Obama Eyes Media With Promise of Antitrust Push, 18.5.2008 .
The Nationale – Competition Bulletin 2011.

Spis wyroków Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Wyrok ETS z dnia 30 czerwca 1966 r. w sprawie 56/65 *Société Technique Minière v. Maschinenbau Ulm GmbH*, Zb.Orz. 1966, 253.
Wyrok ETS z dnia 13 lipca 1966 r. w sprawie 56/64 i 58/64 *Consten Gmb und Grunding-Verkaufs GmbH v. Komisja*, Zb.Orz. 1966, 299.
Wyrok ETS z dnia 12 grudnia 1967 r. w sprawie 23/67 *S.A. Brasserie de Haecht v. Wilkin i Wilkin*, Zb.Orz. 1967, 407.
Wyrok ETS z dnia 13 lutego 1969 r. w sprawie 14/68 *Walt Wilhelm i inni v. Federalny Urząd Kartelowy*, Zb.Orz. 1969, 1.
Wyrok ETS z dnia 9 lipca 1969 r. w sprawie 5/69 *Franz Völk v. Etablissements J. Vervaecke*, Zb.Orz. 1969, 295.
Wyrok ETS z dnia 15 lipca 1970 r. w sprawie 41/69 *ACF Chemiefarma NV v. Komisja*, Zb.Orz. 1970, 661.
Wyrok ETS z dnia 15 lipca 1970 r. w sprawie 45/69 *Boehringer Mannheim GmbH v. Komisja*, Zb.Orz. 1970, 769.
Wyrok ETS z dnia 25 listopada 1971 w sprawie 22/71 *Béguelin Import Co. i inni v. S.A.G.L. Import Export i inni*, Zb.Orz. 1971, 949.
Wyrok ETS z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 48/69 *Imperial Chemical Industries Ltd v. Komisja (ICI)*, Zb.Orz. 1972, 619.
Wyrok ETS z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 49/69 *Badische Anilin-& Soda-Fabrik AG v. Komisja*, Zb.Orz. 1972, 713.
Wyrok ETS z dnia 14 lipca 1972 w sprawie 52/69 *J.R.Geigy AG v. Komisja*, Zb.Orz. 1972, 787.
Wyrok ETS z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 53/69 *Sandoz AG v. Komisja*, Zb.Orz. 1972, 845.
Wyrok ETS z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 56/69 *Farbwerke Hoechst v. Komisja*, Zb.Orz. 1972, 927.

- Wyrok ETS z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 55/69 *Cassela Farbwerke Mainkur AG v. Komisja*. Zb.Orz. 1972, 887.
- Wyrok ETS z dnia 17 października 1972 r. w sprawie 8/72 *Vereeningin van Cementhandelaren v. Komisja*, Zb.Orz. 1972, 977.
- Wyrok ETS z dnia 21 lutego 1973 r. w sprawie 6/72 *Continental Can v. Komisja*, Zb.Orz. 1973, 216.
- Wyrok ETS z dnia 14 maja 1975 r. w połączonych sprawach 19 i 20/74 *Kali und Salz AG i Kali-Chemie AG v. Komisja*, Zb.Orz. 1975, 499.
- Wyrok ETS z dnia 15 maja 1975 r. w sprawie 71/74 *Nederlandse Vereniging voor de Fruit en Groentenimporthandel Nederlndse Bond van Grossiers in Zuidvruchten en Ander Geïmporteed Fruit „Frubo” v. Komisja*, Zb.Orz. 1975, 563.
- Wyrok ETS z dnia 26 listopada 1975 w sprawie 73/74 *Groupement des Fabricants de Papiers Peintes de Belgique i inni v. Komisja*, Zb.Orz. 1975, 1491.
- Wyrok ETS z dnia 16 grudnia 1975 r. w sprawach połączonych od 40/73 do 48/73, 50/73 do 56//73, 111/73, do 113/73 i 114 73 *Coöperatieve Vereniging „Suiker Unie” UA i inni. v. Komisja*, Zb.Orz. 1975, 1663.
- Wyrok ETS z dnia 25 października 1977 r. w sprawie 26/76 *Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG v. Komisja (Metro I)*, Zb.Orz. 1977, 1875.
- Wyrok ETS z dnia 14 lutego 1978 r. w sprawie nr 27/76, *United Brands Company and United Continental B.V. v. Commission*, Zb.Orz. 1978, 207.
- Wyrok ETS z dnia 13 lutego 1979 r. w sprawie 85/76 *Hoffman-La Roche & Co. AG. v Komisja*, Zb.Orz. 1979, 461.
- Wyrok ETS z dnia 10 lipca 1980 r. sprawie 30/78 *Distillers Company Ltd. v. Komisja*, Zb.Orz. 1980, 2229.
- Wyrok ETS z dnia 25 marca 1981 w sprawie 61/80 *Coöperative Stremsel v. Komisja*, Zb.Orz. 1981, 851.
- Wyrok ETS z dnia 14 lipca 1981 r. w sprawie 172/90 *Züchner v. Bayerische Vereinsbank AG*, Zb.Orz. 1981, 2001.
- Wyrok ETS z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawie 100-103/80 *S.A. Musique Dufusion Française (Pioneer) i inni v. Komisja*, Zb.Orz. 1983, 1825.
- Wyrok ETS z dnia 27 września 1983 sprawach połączonych 89, 104, 114, 116, 117, 125-129/85 *Woodpulp I v. Komisja*, Zb.Orz. 1988, 5193.
- Wyrok ETS z dnia 25 października 1983 r. w sprawie 107/82 *AEG-Telefunken v. Komisja*, Zb.Orz. 1983, 3151.
- Wyrok ETS z dnia 28 marca 1984 r. w połączonych sprawach 29 i 30/83 *CRAM v. Komisja (Zink Producers)*, Zb.Orz. 1984, 1679.
- Wyrok ETS z dnia 30 stycznia 1985 r. w sprawie 123/89, *BNIC v. Clair*, Zb.Orz. 1985, 391.
- Wyrok ETS z dnia 17 września 1985 r. w połączonych sprawach 25 i 26/84 *Ford-Werke AG oraz Ford of Europe Inc. v. Komisja*, Zb.Orz. 1985, 2725.
- Wyrok ETS z dnia 10 grudnia 1985 r. w połączonych sprawach T-240-242, 261, 262, 268 i 269/82 *Stichting Sigarettenindustrie i inni v. Komisja*, Zb.Orz. 1985, 3831.
- Wyrok ETS z dnia 10 grudnia 1985 r. w sprawie 260/82 *Nederlands Sigarenwinkeliers Organisatie v. Komisja*, Zb.Orz. 1985, 3801.